

Марина Бардак,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Валентина Борова,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янука»

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПОЧУТТЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Війна в Україні створила нестабільні умови для життя багатьох сімей, що позначається на емоційному стані дітей дошкільного віку. Дошкільний вік є критично важливим періодом формування базових моральних якостей, зокрема відповідальності. У цих умовах виховання відповідальності допомагає дітям адаптуватися до складних реалій життя.

Спільною у роботах вітчизняних вчених є теза про необхідність формування особистості на основі загальнолюдських моральних цінностей, серед яких вагоме місце посідає відповідальність, а також положення про виховання і розвиток дитини через залучення її до різних видів діяльності.

У старшому дошкільному віці відповідальність як важлива соціальна якість особистості перебуває на початковій стадії формування. Вона є однією з ключових складових, необхідних для успішної адаптації дитини в суспільстві та забезпечення її подальшого розвитку. Дослідження психологів свідчать, що цей період характеризується підвищеною пластичністю психіки дитини, яка створює сприятливі умови для формування таких якостей, як самостійність, відповідальність і творчість. Формування цих навичок відбувається через пізнавальну активність, соціальну взаємодію та емоційно-ціннісні переживання, які значно розширюють можливості дитини у процесі пізнання, сприяють розвитку її комунікативних умінь і емоційного інтелекту [1, с. 63].

Відповідальність розглядається як особистісна якість, що відображає здатність до рефлексії власної поведінки крізь призму моральних правил і норм. Вона включає готовність звітувати за свої

дії як перед іншими, так і перед собою, приймаючи відповідальність за результати своєї діяльності. Таким чином, відповідальність виступає важливим елементом морального розвитку особистості та основою для формування стійких соціальних взаємин [2, с. 53].

Процес формування відповідальності є поступовим і включає кілька етапів: початковий, дослідницький та практичний. Кожен із цих етапів є послідовним, тобто успішне засвоєння попереднього етапу є необхідною умовою для переходу до наступного [2].

Відповідальність як категорія має глибоке значення, яке охоплює кілька ключових аспектів. По-перше, відповідальність сприяє формуванню поваги - як з боку оточуючих, так і до себе. По-друге, вона зміцнює впевненість у собі та власних силах. По-третє, відповідальність відкриває можливості для розвитку навичок самоконтролю та здатності ефективно контролювати ситуації.

Розглянемо поняття методів виховання почуття відповідальності у дітей дошкільного віку. Метод визначається як спосіб або засіб впливу на свідомість, емоції та поведінку дитини. Основою методу є застосування відповідних прийомів. Виходячи з цього, можна виокремити основні методи та методики, спрямовані на розвиток відповідальності у дітей дошкільного віку [1].

У процесі формування почуття відповідальності у дітей можуть застосовуватися такі основні методи:

- методи переконання, спрямовані на формування усвідомлення моральних цінностей і норм;

- методи вправ, які передбачають повторення відповідних дій для закріплення навичок;

- методи стимулювання діяльності, що включають заохочення та мотивування до активної участі;

- методи самовиховання, які сприяють розвитку здатності до самоконтролю та саморегуляції [3, с. 41].

Метод переконання базується на свідомому сприйнятті дитиною моральних цінностей, що сприяє формуванню її ставлення, особистих поглядів, переконань та ідеалів. Цей метод реалізується через низку прийомів, таких як роз'яснення, порада, настанова чи умовляння, які впливають на свідомість, емоції та волю дитини.

Розповідь передбачає подання фактів і подій, які мають

сильний емоційний вплив на дітей, формуючи у них відповідну реакцію. Важливо викликати позитивну відповідь і уникати моралізаторства.

Бесіда, у свою чергу, є діалогом між педагогом і дітьми, що спирається на їхній чуттєвий досвід і знання. Для підвищення ефективності сприйняття можуть використовуватися елементи наочності, запитання та залучення до обговорення цікавих тем [3, с. 145].

Приклад є одним із важливих методів виховання, адже у своєму прагненні до дорослішання дитина наслідує поведінку старших, беручи їх як зразок. У цьому контексті велике значення має просвітницька діяльність вихователів і батьків, які своїм прикладом демонструють моделі відповідальної поведінки, моральних цінностей та соціально прийнятних норм.

Навіювання виступає як метод впливу, що базується на некритичному сприйнятті дитиною пропонованих дорослими бажань, ідей чи установок. Ефективність цього методу значною мірою залежить від авторитету вихователя, його моральних цінностей та життєвих орієнтирів [4, с. 42].

Вимога є методом безпосереднього спонукання дитини до здійснення певних дій чи вчинків, який спрямований на усвідомлення нею розбіжності між її поточним рівнем розвитку та бажаним результатом. Це пробуджує в дитині прагнення до самовдосконалення та бажання досягти поставленої мети. Основними засобами подання вимог є прохання, вказівки або розпорядження.

Методи вправ у вихованні базуються на багаторазовому повторенні вчинків з усвідомленням їхньої мети та результатів. Цей підхід формує у дитини стійкі навички, звички та розвиває творчий підхід до вирішення життєвих завдань, що позитивно впливає на її розумовий розвиток. Вихователю важливо пояснювати сутність і значення тієї якості, яка формується, демонструвати різні способи вирішення завдань та розкривати причинно-наслідкові зв'язки [4].

Привчання є методом організації систематичного виконання дитиною певних дій, що поступово трансформуються у стійкі звички й стають рисами її особистості. Цей процес складається з

демонстрації бажаної дії та її закріплення через багаторазове повторення. Важливим інструментом у цьому є режим дня, який виконує функцію впровадження вправ і привчання, формуючи внутрішній динамічний стереотип – основу для розвитку звичок і навичок [3].

Довіра як метод виховання базується на тому, що поведінка дитини значною мірою визначається очікуваннями людей, які її оточують. Чим важливішою є особистість дорослого для дитини, тим сильніше впливає його ставлення. Довіра сприяє розвитку впевненості в собі та бажання діяти, тоді як недовіра може послабити мотивацію й зупинити ініціативу [7].

Створення виховних ситуацій передбачає постановку дитини в умови, де вона отримує можливість вільного вибору, самостійно визначаючи спосіб розв'язання проблеми. Вихователь може організувати такі ситуації через проблемні завдання, які діти аналізують, розігрують і знаходять рішення. Це сприяє формуванню відповідальності, критичного мислення та самостійності.

Контроль як метод виховання включає систематичне спостереження за діяльністю дитини з метою стимулювання її до дотримання встановлених правил. Інструментами контролю є повсякденне спостереження, проведення індивідуальних бесід і заслуховування звітів дітей. Цей підхід не лише допомагає коригувати поведінку, але й забезпечує зворотний зв'язок, необхідний для розвитку навичок самоаналізу та дисципліни.

Переключення є методом виховання, який використовується для того, щоб відвернути увагу дитини від небажаної чи шкідливої діяльності. Це досягається шляхом перенесення її уваги на інший об'єкт чи заняття, що викликає нові позитивні емоції, переживання та формує відповідні установки. Такий підхід допомагає уникнути прямого конфлікту і сприяє поступовій зміні поведінки дитини в бажаному напрямку [4].

Методи стимулювання діяльності

Постановка перспективи є методом, спрямованим на створення в дитини відчуття радості та очікування винагороди чи позитивного результату від запланованої діяльності. Для дитячого колективу особливо ефективною є перспектива завтрашньої радості,

яка формує мотивацію, підвищує ентузіазм і спонукає дітей докладати зусиль для досягнення поставленої мети.

Заохочення передбачає надання позитивної оцінки дій чи вчинків дитини, що викликає у неї почуття задоволення від своєї діяльності. Цей метод сприяє зміцненню впевненості в собі, закріпленню правильних моделей поведінки та мотивації до подальших успіхів.

Змагання є методом, що активізує діяльність дитини через створення умов конкуренції. Воно включає гласність результатів, підтримку тих, хто відстає, та рівняння на досягнення найуспішніших [4].

Метод «вибуху» є способом різкої зміни підходів до оцінювання діяльності дитини, обставин її виконання чи характеру взаємин. Цей метод часто реалізується в умовах конфліктної ситуації, доведеної до крайньої межі, що дозволяє дитині усвідомити незадоволення колективу її діями. У таких обставинах дитина стає змушеною прийняти вимоги колективу, що стимулює її до переосмислення своєї поведінки та виправлення помилок [4, с. 43].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що методичні основи відіграють важливу роль у вихованні почуття відповідальності у дітей старшого дошкільного віку, особливо в процесі їхньої взаємодії з однолітками. Найефективнішими методами для досягнення цієї мети є: метод переконання, метод вправ (навчань), метод стимулювання діяльності та метод самовиховання. Кожен із них сприяє розвитку у дітей відповідальності, самоконтролю та усвідомлення власних дій.

Список використаних джерел

1. Гриньків А. Роль культурно-дозвілєвої діяльності у процесах Бельська Г. В. Формування відповідальності у дошкільників. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 2015. № 1-2 (46-47). С. 63-67.
2. Божко А. В. Засоби та методи морального виховання дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 49 (102). С. 52-57.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2004. 456 с. (Серія «Альма-матер».)

4. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: навч. посіб. Київ : Вища школа, 1993. 111 с.

*Любов Баторик,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Лілія Мельничук,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янчука»*

МАЙСТЕР КЛАС ЯК ОДНА З ЕФЕКТИВНИХ ФОРМ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ

На сьогодні одними з найефективніших способів роботи з педагогами вважаються ті, що відзначаються інтерактивністю. Інтерактивність передбачає спеціально організовану пізнавальну діяльність із чіткою соціальною спрямованістю. Під час такої діяльності педагоги розвивають здатність критично мислити, аналізувати отриману інформацію та знаходити рішення для актуальних проблем. Однією з інтерактивних форм роботи є майстер-клас.

Майстер-клас (від англійського *masterclass*: *master* – найкращий у певній сфері, *class* – заняття, урок) – це сучасна форма проведення тренінгу або семінару, спрямована на відпрацювання практичних навичок за допомогою різних методик і технологій. Його метою є підвищення професійного рівня, обмін передовим досвідом, розширення кругозору та ознайомлення з новітніми напрямками знань [3, с. 23].

Перевагою майстер-класу є здобуття і закріплення практичних знань і навичок, розвиток креативності та гнучкості мислення його учасників, а також можливість ознайомитися з унікальними авторськими прийомами й технологіями. Майстер-клас включає практичні методи та корисні рекомендації.

Основною метою майстер-класу є «створення умов для професійного розвитку, самовдосконалення та формування індивідуального стилю творчої педагогічної діяльності учасників. Його особливість полягає в постійному контакті майстра з